

Albert Kotowski

Walki o Bydgoszcz w styczniu 1945 roku

Zimowa ofensywa Armii Czerwonej, w której uczestniczyła także I Armia Wojska Polskiego, rozpoczęła się dnia 14 stycznia 1945 r. W ciągu czterech pierwszych dni walk została przełamana obrona niemieckiej 9 Armii nad Wisłą, rozbity został 46 Korpus Pancerny, a w dniu 17 stycznia wyzwolona Warszawa. Natarcie było prowadzone siłami 1, 2 i 3 Frontów Białoruskich oraz 1 Frontu Ukraińskiego; składało się ono z dwóch operacji prowadzonych wzdłuż Wisły z odchyleniem w kierunku zachodnim i wschodnim. Podstawowe zadania operacyjne przypadły w udziale jednostkom 1 Frontu Białoruskiego, uderzającym wzdłuż zachodniego brzegu Wisły i 2 Frontu Białoruskiego, które nacierały w kierunku Prus Wschodnich.¹

W wyniku szybkiego przełamania obrony niemieckiej już w czwartym dniu ofensywy wojska radzieckie przeszły do działań pościgowych, co stworzyło możliwości znacznego zwiększenia tempa natarcia, zwłaszcza dzięki użyciu jednostek pancernych. W miarę rozwoju natarcia wojska obydwóch Frontów Białoruskich zaczęły się oddalać coraz bardziej od Wisły i zarazem od siebie. Wojska 1 Frontu Białoruskiego kontynuowały natarcie i pościg za nieprzyjacielem cofającym się na zachód w kierunku Poznania, Piły i Trzcianki, gdzie znajdowała się kolejna linia obrony niemieckiej. Podobnie jednostki 2 Frontu Białoruskiego odchyłały kierunek natarcia na północny wschód w stronę Iławy i Elbląga. W wyniku tych działań powstała luka pomiędzy obydwooma atakującymi zgrupowaniami: dla zabezpieczenia prawego skrzydła radzieckiej 47 Armii, nacierającej lewym brzegiem Wisły, wyznaczono jednostki 1 Armii WP.²

Położenie Bydgoszczy miało zasadnicze, strategiczne znaczenie dla przebiegu działań wojennych w pierwszych dniach ofensywy zimowej 1945 r., stwarzało bowiem możliwość rychłego wyzwolenia miasta. W pierwotnej wersji planów operacyjnych dowództwa radzieckiego zadanie oswobodzenia Bydgoszczy miała wykonać radziecka 47 Armia, nacierająca od 19 stycznia 1945 r. poczynawszy w kierunku Kowal – Aleksandrów Kujawski – Nieszawa – Słupy – Podgórz – Ostrowo – Solec Kujawski – Łabiszyn. Docelowym punktem natarcia miało być miasto Bydgoszcz, które jednostki wchodzące w skład tej armii miały osiągnąć w dniu 25 stycznia. Po opanowaniu Bydgoszczy 47 Armia miała kontynuować pościg za nieprzyjacielem w kierunku Nakła.

Bydgoszcz zajmowała w niemieckich planach strategicznych dość ważne miejsce, wyznaczono jej bowiem istotne cele w ramach tzw. poznańskiej rubieży obrony, która w północnej części została wyznaczona od Grudziądza wzdłuż Wisły, Brdy, Kanału Byd-

goskiego i Noteci do Czarnkowa. Położenie geograficzne miasta pozwalało na jego umocnienie bez konieczności dokonywania poważniejszych robót fortyfikacyjnych. Niemcy stworzyli wokół miasta trzy systemy obronne. Obwód zewnętrzny sięgał około 30 km w stronę południową i zachodnią, łącząc się z pierścieniem obronnym Torunia i obejmując następujące miejscowości: Gniewkowo, Rojewo, Gniewkowice, Łabiszyn, Szubin, Nakło, Mrocze. Drugiego, wewnętrznego systemu obrony Bydgoszczy Niemcy nie zdążyli zbudować; istniejący przebiegał w linii sięgającej od Łęgnowa i Płatnowa przez Prądy, Osową Górę, wzdłuż wzgórz myślecińskich z powrotem do Fordonu. Także w samym mieście przystosowano do obrony poszczególne budynki położone po obu brzegach rzeki Brdy. Umocniono w ten sposób gmach Teatru Miejskiego, rzeźni, cegielni, koszar, szpitala garnizonowego, dyrekcji kolejowej, gmach policji i NSDAP. Po zbliżeniu się frontu do Bydgoszczy większość sił Wehrmachtu wycofano do obrony Kanału Bydgoskiego i linii Noteci wraz z Nakłem. W mieście pozostały nieliczne grupy osłonowe z rozbitych w pierwszych dniach ofensywy jednostek oraz oddziały policji i Volkssturmu. Jednostki liniowe: 15 Dywizja Piechoty SS „Lettland” i wycofujące się znad Wisły oddziały 46 Korpusu Pancernego oraz 27 Korpusu Piechoty zostały wycofane z Bydgoszczy i zajęły pozycje obronne na zachód i północny zachód od miasta w rejonie Osowej Góry.³

Rozwój sytuacji na froncie, w miarę upływu czasu, spowodował korektę sowieckich planów ofensywnych. Uderzenia radzieckiej 47 Armii sprawiły, że jednostki atakujące posuwały się naprzód o wiele szybciej niż to przewidywano, w wyniku czego powstały omawiane już niebezpieczne zakłócenia we współdziałaniu nacierających wojsk. W tej sytuacji dowództwo radzieckie zdecydowało w dniu 18 stycznia w godzinach wieczornych o wysłaniu w rejon zagrożenia jednostek 1 Armii WP, która po oswobodzeniu Warszawy w dniu 17 stycznia znajdowała się w drugim rzucie 1 Frontu Białoruskiego. W założeniach operacyjnych planowano bowiem, że jednostki polskie znajdą się w pierwszej linii po przełamaniu przez Armię Czerwoną czwartej rubieży obronnej Niemców. Jeszcze tego samego dnia, tj. 18 stycznia 1945 r., wydany został przez gen. Stanisława Popławskiego rozkaz o wyłączeniu 1 Brygady Pancernej im. Bohaterów Westerplatte ze składu 1 Armii WP i podporządkowaniu jej dowódcy radzieckiej 47 Armii, gen. Perchorowiczowi.⁴

Rozkaz bojowy sztabu Brygady, wydany w dniu 18 stycznia o godz. 20.20, zarządził podjęcie marszu z miejsca postoju we Włochach, w kierunku Babice Stare – Kampinos – Łazy – Wola Pasikońska.⁵ Równocześnie z miejsc postoju wyruszyły w kierunku północno-zachodnim pozostałe jednostki 1 Armii WP z zadaniem zabezpieczenia prawego skrzydła radzieckiej 47 Armii, które uformowano w dwa zgrupowania: ubezpieczające i marszowe. W skład grupy ubezpieczającej wchodziły: 3 dywizja piechoty pod dowództwem płk. Stanisława Zajkowskiego i 6 dywizja piechoty pod dowództwem płk. Genadija Szejpaka, natomiast zgrupowanie marszowe tworzyły: 1 dywizja piechoty pod dowództwem gen. bryg. Wojciecha Bewziuka, 4 dywizja piechoty pod dowództwem gen. bryg. Bolesława Kieniewicza, 1 brygada kawalerii pod dow. płk. Włodzimierza Radziwanowicza, 13 Pułk Artylerii Samochodowej i 1 batalion rozpoznawczy. Wraz z 1 Brygadą Pancerną (dowódca płk Aleksander Malutin) posuwały się także pododdziały Brygady Zmotoryzowanych Fizylierów pod dowództwem mjr. Daniela Kulika. Jednostki te wyruszyły 20 stycznia 1945 r. z miejscowości Plecewice w stronę Bydgoszczy według marszruty: przeprawa przez Bzurę – Józefów – Sanniki – Gąbin – Gostyń – Kowal – Nakonowo – Konieck i w dniu

23 stycznia w godzinach popołudniowych dotarły do miejscowości Maciejewo w rejonie Aleksandrowa Kujawskiego.⁶

W czasie postoju w Maciejewie dowódca 1 Brygady Pancерnej otrzymał rozkaz wydany dnia 23 stycznia o godz. 22.25 przez gen. Perchorowicza. W rozkazie podano informację, że jednostki radzieckie 2 Armii Pancерnej i 2 Korpusu Kawalerii Gwardii zajęły w dniu 22 stycznia następujące miejscowości: Bydgoszcz [sic!], Mrocze i Nakło.⁷ W związku z tą informacją 1 Brygada Pancerna otrzymała rozkaz opuszczenia miejsca postoju i wykonania marszu przez Inowrocław do Bydgoszczy z zadaniem dotarcia do miasta dnia 24 stycznia do godziny 12.00.⁸ Także pozostałe jednostki polskie otrzymały rozkaz przyspieszenia wymarszu z zadaniem możliwie szybkiego osiągnięcia miasta Bydgoszczy. Dla wykonania tego zadania bojowego sformowano specjalny oddział konno-zmotoryzowany w składzie: 1 Samodzielny Batalion Rozpoznawczy, 7 Dywizjon Artylerii Samochodowej SU-57 oraz zbiorczy szwadron z 1 Brygady Kawalerii.⁹

Wiadomość o wyzwoleniu Bydgoszczy w dniu 22 stycznia 1945 r., podana w rozkazie dowódcy radzieckiej 47 Armii, zawierała tylko część prawdy. Jednostki ze składu tej armii, a także z radzieckiej 2 Armii Pancерnej i 2 Korpusu Kawalerii Gwardii po przełamaniu obrony niemieckiej prowadziły pościg za wycofującymi się w stronę Brdy i Noteci resztkami 73 i 337 dywizji piechoty Wehrmachtu. Radziecka 2 Armia Pancerna pod dowództwem gen. płk. S. Bogdanowa rozpoczęła natarcie od Sochaczewa w dniu 18 stycznia z zadaniem dotarcia w dniu 22 stycznia do Szubina poprzez Włocławek, Brześć Kujawski, Podgórz, Inowrocław, Strzelno, Nakło i Kcynię. Zadaniem 9 i 12 korpusów pancерnych i korpusu zmechanizowanego, wchodzących w skład radzieckiej 2 Armii, było odcięcie odwrotu niemieckim zgrupowaniom z okolic Torunia i Bydgoszczy i zablokowanie tego ostatniego miasta od zachodu.

Równocześnie 26 Korpus Kawalerii w składzie trzech dywizji kawalerii prowadził działania pościgowe w kierunku Gąbin – Kowal – Brześć Kujawski – Aleksandrów Kujawski. Jednostki kawaleryjskie wspólnie z 9 Korpusem Pancерnym radzieckiej 2 Armii Pancерnej po dokonaniu manewru oskrzydającego od zachodu wkroczyły w godzinach wieczornych dnia 22 stycznia do Bydgoszczy i zajęły zachodnie dzielnice miasta, nie napotykając poważniejszego oporu ze strony Niemców. Tego samego dnia 175 dywizja piechoty Armii Czerwonej dokonała manewru, przecinając szosę szubińską w rejonie wsi Zielonka i opalowując lotnisko bydgoskie oraz dzielnice: Biedaszkowo, Miedzyń i Prądy. Jednostki radzieckie kontynuowały następnie natarcie w kierunku Koronowa i Mroczy, pozostawiając w wyzwolonej części miasta niewielkie garnizony.¹⁰

Wydzielona ze składu 1 Armii WP 1 Brygada Pancerna oraz Batalion Zmotoryzowanych Fizylierów dotarły w rejon Bydgoszczy w godzinach porannych w dniu 24 stycznia. Około godz. 8.00 rano wkroczyły do Bydgoszczy od południa, tj. od strony Inowrocławia pododdziały batalionu fizylierów: kompania rusznic przeciwpancерnych pod dowództwem chor. Sowy, kompania moździerzy pod dow. por. Mietlickiego, bateria dział 45 mm pod dow. kpt. Szpakowskiego i pluton gospodarczy. Na skrzyżowaniu ul. Kujawskiej z ulicami Brzozową i Ujejskiego fizylierzy napotkali na silny opór nieprzyjaciela. Walka na skrzyżowaniu tych ulic trwała trzy godziny – odparto w tym czasie 3 kontrataki niemieckie. W czasie walk zginął dowódca kompanii rusznic ppanc., chor. Sowa. Bateria dział 45 mm ostrzelała i zniszczyła na ul. Ujejskiego znaczną część samo-

chodów z kolumny transportowej, która zdążyła w stronę Osowej Góry z zaopatrzeniem dla 15 Dywizji SS „Lettland”. W czasie walki z eskortą kolumny zginął dowódca jednego z działonów, sierż. Niesteruk.¹¹

Kontrataki niemieckie załamały się około godz. 11.00, kiedy do walki wkroczyły czołgi 1 plutonu 1 batalionu czołgów pod dow. por. Hudilina. Cały pluton składał się z trzech maszyn, a batalion z 13 czołgów T-34, ponieważ znaczna część wozów bojowych pozostała na trasie przemarszu z powodu rozmaitych awarii i braku paliwa.

Na wozach bojowych 1 plutonu 1 batalionu czołgów wkroczył do miasta jako desant pluton fizylierów pod dow. chor. Zarychty. Czołgi rozdzieliły się i pod osłoną piechoty podjęły uderzenie w trzech kierunkach: jeden czołg ulicami Ujejskiego i Karpacką, drugi ul. Kujawską, a trzeci ulicami Jesionową i Chołoniewskiego. Punkt docelowy natarcia stanowił Zbożowy Rynek. Czołgi plutonu wraz z desantem i pododdziałami z Brygady Zmotoryzowanych Fizylierów dotarły w rejon Rynku około godz. 12.30. W tej fazie natarciem dowodził już płk A. Malutin, który tymczasem przybył wraz ze sztabem 1 Brygady Pancernej i pozostałymi plutonami 1 batalionu czołgów i zatrzymał się przy ul. Kujawskiej 144. Do momentu przybycia sztabu brygady walką kierował mjr Daniel Kulik – dowódca fizylierów. W tym pierwszym etapie walk Niemcy mieli stracić, według meldunków bojowych ze sztabu brygady, około 100 zabitych i 45 wziętych do niewoli żołnierzy, ponadto 30 samochodów zniszczonych, 18 zdobytych oraz 7 motocykli. Straty polskie miały wynosić: 3 zabitych i 6 rannych.¹²

Po dotarciu w rejon Zbożowego Rynku pododdziały kontynuowały natarcie wzdłuż rzeki Brdy ul. Długą do Starego Rynku i Wałami Jagiellońskimi oraz ul. Poznańską w stronę ul. Nakielskiej. Niemcy wycofali się na drugą stronę Brdy, niszcząc za sobą mosty przy ulicach Bernardyńskiej i Mostowej i organizując obronę śródmieścia. Jednostki polskie nie napotkały już w tej fazie walk większego oporu. 1 kompania czołgów pod dow. kpt. Kałoszyna dotarła tego dnia do wiaduktu przy ul. Grunwaldzkiej, natomiast plutony 2 kompanii oczyszczały z Niemców ulice: Łokietka, Siemiradzkiego, Długosza, Jasną i Grottgera. W godzinach popołudniowych dnia 24 stycznia jednostki 1 Brygady Pancernej i Batalionu Zmotoryzowanych Fizylierów zajmowały się rozlokowaniem pododdziałów i przygotowaniem natarcia na lewym brzegu Brdy. Pancerniacy rozmieścili się wzdłuż ul. Nakielskiej od ulic Dolina i gen. Chłopickiego, gdzie ok. godz. 17.00 dotarł 2 batalion czołgów, ok. godz. 18.00 sztab brygady, a ok. godz. 18.40 3 batalion czołgów (dowódca kpt. Awchaczow).¹³

Fizylierzy rozmieścili się na Starym Rynku, gdzie rozpoczął urzędowanie komendant miasta, mjr Daniel Kulik. Komenda Miasta została umieszczona w ratuszu, gdzie podjął także działalność Tymczasowy Komitet Obywatelski. Płk A. Malutin, dowodzący wszystkimi pododdziałami polskimi uczestniczącymi w walkach o Bydgoszcz, oddał do dyspozycji komendanta miasta jeden pluton czołgów z 2 batalionu oraz baterię dział 45 mm, kompanię moździerzy 82 mm i kompanię rusznic ppanc. z Batalionu Zmotoryzowanych Fizylierów. Jednocześnie do miasta przybyły jednostki z 2 Dywizji Kawalerii i 1 Brygady Artylerii oraz batalion 73 pułku 96 Dywizji Piechoty Armii Radzieckiej.¹⁴

Rozkazem nr 09 sztabu 1 Brygady Pancernej, wydanym dnia 24 stycznia 1945 r. o godz. 18.00, wyznaczono następujące zadania bojowe na kolejne dni walki:

„Batalion 73/96 DP i 1 i 2 kompaniom fizylierów, jednemu plutonowi czołgów 3 batalionu czołgów oczyścić północną część miasta od grup Niemców, zniszczyć ogniowe środki, przez bata-

lion piechoty i pluton czołgów zająć obronę w tym rejonie i być gotowym do odparcia kontrataków z kierunku północnego. Dowódcą grupy jest dowódca batalionu piechoty. Kompaniom Batalionu Zmotoryzowanych Fizylierów po oczyszczeniu tego rejonu miasta, wejść w rozporządzenie Komendanta Miasta dla ochrony obiektów wojskowych i składów państwowych”.

W godzinach wieczornych 24 stycznia na północny brzeg Brdy udał się na rozpoznanie patrol złożony z trzech podoficerów z plutonu zwiadu 1 Brygady Pancерnej (kpr. Koraszewski, kpr. Stępień, kpr. Chodar), który prowadził dwóch jeńców z jednostek SS. Zeznali oni, że Niemcy otrzymali rozkaz bronięcia się kilkusobowymi grupami wyposażonymi w broń maszynową i broń przeciwczołgową, tzw. panczerfausty (pięść pancerna, odpowiednik rusznicy ppanc.).¹⁵

Walki w północnej części miasta trwały trzy dni: od 25 do 27 stycznia 1945 r. W dniu 25 stycznia w godzinach rannych ruszył najpierw do natarcia radziecki batalion z 73 pułku piechoty, przechodząc Brdę po lodzie. Jako następne nacierały czołgi z kompanią fizylierów; przeszły one przez most przy ul. Królowej Jadwigi, którego Niemcy nie zdążyli wysadzić. Walki koncentrowały się wzdłuż ul. Gdańskiej, gdzie Niemcy bronili się w wielu domach, zamienionych w punkty oporu. Żołnierze niemieccy dysponowali bronią maszynową, panczerfaustami, moździerzami 81 mm oraz działami samobieżnymi typu „Ferdynand”. Na temat tych walk nie zachowało się zbyt wiele przekazów źródłowych, wiadomo jedynie, że Niemcy zastosowali nowy wariant w walkach ulicznych, przepuszczając polskie czołgi z piechotą i atakując małymi grupkami od tyłu.

W wyniku tych walk Niemcy stracili (jak podają polskie źródła wojskowe) około 50 zabitych, a 30 żołnierzy niemieckich wzięto do niewoli, zniszczono też 5 stanowisk ogniowych. Straty własne jednostek polskich wyniosły: 1 zabity i 1 ranny (w czasie walk spalony został czołg nr 319 z 3 batalionu czołgów – dowódca, por. Sarnicki, zginął, a członek załogi, plut. Sieniawski, został ciężko ranny). Ponadto jeden z czołgów został uszkodzony w czasie działań bojowych. Straty batalionu radzieckiego, biorącego udział w walkach w północnej części miasta, nie są znane: znaczne straty poniósł natomiast radziecki dywizjon artylerii z 7 Brygady Artylerii, zaskoczony w nocy z 26 na 27 stycznia w lasach na płn.-zach. od miasta przez zgrupowanie niemieckie próbujące przebić się do Bydgoszczy.¹⁶ Dane dotyczące strat niemieckich w walkach na ulicach miasta należy traktować z dużą dozą ostrożności. Straty polskie nie zostały chyba zaniżone, natomiast budzi wątpliwość znaczna liczba zabitych żołnierzy niemieckich (w walkach na ul. Kujawskiej oraz w ciągu trzydniowych walk w północnej części miasta zginęło, według meldunków polskich sztabów, około 150 niemieckich żołnierzy). Tak wysoka liczba strat po stronie obrońców przy nieznacznych stratach osobowych strony atakującej (meldunki sztabowe donosiły o czterech zabitych), i to w czasie walk ulicznych, gdzie strona atakująca narażona jest na znacznie większe straty, może budzić wiele wątpliwości; miarodajnych danych w tym względzie jednak, jak dotąd, brak.

W czasie oczyszczania z nieprzyjaciela północnej części miasta, do Bydgoszczy przybywały dalsze jednostki 1 Armii WP, jednak nie brały one już udziału w operacjach bojowych. W dniu 25 stycznia przybył Samodzielny Batalion Rozpoznawczy, który zajął pozycje obronne na linii wyznaczonej przez ulice: Szubińską, Nakielską i Koronowską. W późnych godzinach wieczornych tego samego dnia wkroczył do miasta 7 Dywizjon Artylerii Samochodowej i zajął pozycje wzdłuż ul. Grunwaldzkiej, a także Grupa Konno-Zmotory-

zowana, która otrzymała rozkaz oczyszczenia pñ.-wsch. części miasta od nieprzyjaciela i zajęcia obrony w tym rejonie. W dniu 26 stycznia przybył do Bydgoszczy 8 Pułk Piechoty, a około godz. 21.00 pozostałe pododdziały 3 Dywizji Piechoty. W dniu 27 stycznia przybyła kompania przeciwlotnicza 1 Brygady Pancерnej, która mocno opóźniła marsz z powodu braku paliwa.¹⁷

Walki w Bydgoszczy nie przybrały znacznych rozmiarów, ponieważ w mieście znajdowały się stosunkowo niewielkie siły niemieckie, natomiast w okolicach miasta stoczono dwie większe bitwy. W rejonie Osowej Góry jednostki radzieckie ze składu 47 Armii stoczyły walkę z oddziałami 15 Dywizji SS „Lettland”, w wyniku której niemiecka dywizja została rozbита i zmuszona do odwrotu w kierunku zachodnim. Drugą bitwę, a właściwie cały szereg potyczek, stoczył 8 Pułk Piechoty 3 Dywizji Piechoty pod dowództwem ppłk. Konstantego Karasiewicza w dniu 28 stycznia w rejonie Ludwikowa, Myślęcinka i Magdalenowa. Pułk ten wyruszył w tym dniu ok. godz. 9.30 z rejonu zakwaterowania przy ul. ks. Kordeckiego z zadaniem wykonania marszu na linii Bydgoszcz – Myślęcinek – Maksymilianowo – Stronno – Kusowo – Topolno. Zaraz po opuszczeniu miasta napotkano na silny opór nieprzyjaciela. Walki toczyły się w lasach ciągnących się w stronę Maksymilianowa. Niemcy, rozbici w dzielnicy Ludwikowo, gdzie stracili 38 zabitych (a 27 żołnierzy niemieckich zostało wziętych do niewoli), cofnęli się do miejscowości Magdalenowo, gdzie zorganizowali drugi pas obrony. Pozycje te zostały zdobyte szturmem przez żołnierzy polskich z 1 i 2 kompanii 8 Pułku Piechoty. W wyniku walk pułk zlikwidował dużą część oddziałów niemieckich, poniósł jednak dotkliwe straty: 20 zabitych i 30 rannych. Za zwycięskie stoczenie tych walk 8 Pułk Piechoty otrzymał, rozkazem naczelnego dowództwa, nazwę „Bydgoski”.¹⁸

Jednostki polskie, które przybyły do Bydgoszczy w okresie walk o wyzwolenie miasta lub też brały udział w tych walkach, pozostały tu tylko kilka dni, uzupełniając zaopatrzenie i zbierając siły do wykonania dalszych zadań operacyjnych. Pododdziały 1 Brygady Pancерnej ochraniały w dniach 25–27 stycznia obiekty wojskowe i państwowe, a następnie, po przybyciu piechoty radzieckiej, zajęły pozycje obronne: 1 batalion czołgów na pñ.-zach. skraju miasta, 2 batalion czołgów na zachodnim i południowym skraju, a 3 batalion czołgów na skraju północnym.¹⁹ Batalion Zmotoryzowanych Fizylierów pełnił służbę garnizonową, a pozostałe jednostki zajmowały pozycje obronne na przedmieściach Bydgoszczy. Od 28 stycznia 1945 r. rozpoczął się wymarsz poszczególnych oddziałów w stronę frontu, który tymczasem przesunął się znacznie w kierunku zachodnim i północnym. W godzinach porannych tego dnia opuścił Bydgoszcz m.in. 7 Dywizjon Artylerii Samochodowej, który przeszedł na nowe pozycje do Koronowa, a także 8 Pułk Piechoty oraz pozostałe pododdziały 3 Dywizji Piechoty.²⁰ W dniu 29 stycznia w godzinach rannych nastąpił wymarsz całej 1 Brygady Pancерnej w kierunku na Wiskitno, Sępólno i Lutowo.²¹ W godzinach popołudniowych miasto opuścił Batalion Zmotoryzowanych Fizylierów, który o godz. 16.00 zdał służbę garnizonową przybyłemu poprzedniego dnia 16 pułkowi piechoty 2 Armii Czerwonej, a mjr Kulik zdał funkcję komendanta miasta. Po zdaniu służby batalion wymaszerował z miasta śladem pozostałych jednostek 1 Armii WP i skierował się w stronę Wału Pomorskiego.²² W ten sposób zakończył się okres walk o wyzwolenie Bydgoszczy spod okupacji niemieckiej, w którym jednostki polskie z 1 Armii WP odegrały decydującą rolę.

Przypisy

- 1 Sobczak K., *Wyzwolenie Bydgoszczy, Torunia i Grudziądz w ofensywie Armii Radzieckiej w początkach 1945 r.*, „Zapiski Historyczne”, 1965, t. XXX, z. 1, s. 7 i 14-15.
- 2 Jaszowski T., *Bydgoszcz podwójnie wyzwolona*, „Fakty 75”, 1975, nr 3, s. 1, 3; Sobczak, op.cit., s. 10.
- 3 Sobczak, op. cit., s. 10-18.
- 4 Centralne Archiwum Wojskowe, 1 Armia Wojska Polskiego, zespół 253 (dalej cyt.: CAW, z. 253): Akta 1 Brygady Pancerniej im. Bohaterów Westerplatte, nr 40, rozporządzenie bojowe nr 04 sztabu Brygady z 17.01.1945 r., godz. 9.45, m. Piaseczno; tamże, rozkaz bojowy nr 07 sztabu Brygady z dn. 18.01.1945 r., godz. 20.20, m. Włochy; Jaszowski, op. cit., s. 3; Sobczak, op. cit., s. 18-19 i 23-24.
- 5 CAW, z. 253, nr 40, rozkaz bojowy nr 07 sztabu 1 Brygady Pancerniej z 18.01.1945 r., godz. 20.20, m. Włochy.
- 6 CAW, z. 253, nr 48, meldunek bojowy nr 029 sztabu Brygady Zmotoryzowanych Fizylierów z 20.01.1945 r., godz. 18.00, m. Gąbin; nr 40, rozkazy bojowe sztabu 1 Brygady Pancerniej z 20.01.1945 r. godz. 8.00, m. Makas, z dn. 21.01.1945 r. godz. 12.00, m. Gąbin, z 22.01.1945 r. godz. 15.00, m. Kowal, z dn. 23.01.1945 r. godz. 14.30, m. Bądkowo; zespół 38: Akta 8 Pułku Piechoty (dalej cyt.: 8 PP) 3 Dywizji Piechoty (dalej cyt.: 3 DP), nr 7, meldunek sztabu 8 PP z dn. 20.01.1945 r.
- 7 Jaszowski, op. cit., s. 3.
- 8 CAW, z. 253, nr 40, rozkaz bojowy nr 08 sztabu 1 Brygady Pancerniej z 23.01.1945 r., godz. 24.00, m. Maciejewo.
- 9 Sobczak, op. cit., s. 22-24.
- 10 Jaszowski, op. cit., s. 3; Sobczak, op. cit., s. 17-18 i 22-23.
- 11 Jaszowski, op. cit., s. 3; Przytocki K., *Bój o Bydgoszcz*, „Gazeta Pomorska”, 1978, nr 51, s. 7; tenże, *Pierwsze starcie. Walki 1 Brygady Pancerniej o wyzwolenie Bydgoszczy*, „Gazeta Pomorska”, 1980, nr 15 i nr 20.
- 12 CAW, z. 253, nr 40, zarządzenie kwatermistrza 1 Brygady Pancerniej nr 04 z 24.01.1945 r., godz. 18.00, m. Bydgoszcz; tamże, nr 48, meldunek bojowy sztabu Brygady Zmotoryzowanych Fizylierów z 24.01.1945 r., godz. 14.00, pld. skraj m. Bydgoszcz; Przytocki, op. cit., s. 7; Sobczak, op. cit., s. 24-25.
- 13 CAW, z. 253, nr 48, meldunek bojowy 3 batalionu czołgów (3 bcz) z 24.01.1945 r., godz. 18.40, m. Bydgoszcz, ul. Nakielska; tamże, meldunek bojowy 2 bcz z 24.01.1945 r., godz. 17.00, m. Bydgoszcz, ul. Nakielska.
- 14 CAW, z. 253, nr 48, meldunek bojowy sztabu 1 Brygady Pancerniej z 24.01.1945 r., godz. 20.00, m. Bydgoszcz, ul. Nakielska 3; tamże, meldunek bojowy sztabu Brygady Zmotoryzowanych Fizylierów nr 040 z 24.01.1945 r., godz. 0.40, m. Bydgoszcz, plac Teatralny.
- 15 Przytocki, op. cit., nr 20.
- 16 CAW, z. 253, nr 48, meldunek bojowy 3 bcz nr 023 z 25.01.1945 r., godz. 14.30, m. Bydgoszcz, Stary Rynek 2; tamże, meldunek bojowy sztabu Brygady Zmotoryzowanych Fizylierów nr 044 z 26.01.1945 r., godz. 22.30, Stary Rynek 2; tamże, zarządzenie bojowe sztabu 1 Brygady Panc. z 26.01.1945 r., godz. 24.00, ul. Nakielska 3; tamże, meldunek bojowy sztabu 1 Brygady Panc. z 27.01.1945 r., godz. 16.00, ul. Nakielska 3.
- 17 CAW, z. 253, nr 168, meldunek bojowy 7 Dywizjonu Artylerii Samochodowej SU-57 (dalej cyt.: SU-57) nr 034 z 25.01.1945 r., godz. 22.00, ul. Grunwaldzka 30; tamże, zespół 262, Akta 1 Samodzielnego Batalionu Rozpoznawczego (dalej cyt.: z. 262, 1 SBR), nr 2, wyciąg z dziennika bojowego; tamże, nr 4, meldunek bojowy 1 SBR nr 08/BK z 25.01.1945 r., godz. 20.00; tamże, zespół 38, nr 30, meldunek bojowy nr 0028 sztabu 8 PP z 26.01.1945 r., godz. 18.00, ul. Kordeckiego 16.
- 18 CAW, z. 38, nr 31, meldunek bojowy sztabu 8 PP nr 0027 z 28.01.1945 r., godz. 3.00; Jaszowski, op. cit., s. 7.
- 19 CAW, z. 253, nr 48, meldunek bojowy sztabu 1 Brygady Panc. nr 036 z 26.01.1945 r., godz. 8.00.
- 20 CAW, z. 253, nr 168, meldunek bojowy SU-57 nr 035 z 28.01.1945 r., godz. 7.00, ul. Grunwaldzka.
- 21 CAW, z. 253, nr 153, meldunek bojowy 2 batalionu czołgów nr 35 z 29.01.1945 r., godz. 21.00, m. Lutowo; tamże, nr 166, rozkaz dzienny d-cy 3 bcz kpt. Awchaczowa z 29.01.1945 r.
- 22 CAW, z. 253, nr 48, meldunek bojowy sztabu Batalionu Zmotoryzowanych Fizylierów z 29.01.1945 r., godz. 13.00, ul. Jezuicka 24.